

PRAWA I OBOWIĄZKI OJCA W POLSKIM PRAWODAWSTWIE

Dr Paweł Bucoń – KUL STALOWA WOLA

Ur. w Kraśniku, obecnie mieszka w Lublinie. Po złożonym w 1996 roku egzaminie dojrzałości, w latach 1996–2001 studiował prawo na WPIA UMCS. W latach 2001–2006 odbywał prawnicze studia doktoranckie na WPPKiA KUL, które uwieńczył obroną rozprawy doktorskiej, otrzymując w 2007 roku stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa. Jednocześnie, w latach 2002–2005, odbywał aplikację adwokacką i od 2006 roku jest adwokatem, praktykując w indywidualnej Kancelarii Adwokackiej w Lublinie. Od października 2009 roku jest zatrudniony w KUL, w Katedrze Prawa Prywatnego, na Wydziale Zamiejscowym Prawa i Nauk o Gospodarce w Stalowej Woli. Kontakt: p.bucon@interia.pl

WSTĘP

Termin „ojciec” jest powszechnie znany i szeroko pojmowany. Słowa tego używa się na określenie Osoby Boga jako Ojca, ojca duchowego, ojca jako opiekuna czy Ojca Narodu. Najbardziej podstawowe i naturalne zarazem, jest jednak określanie mianem ojca – mężczyzny mającego własne dziecko (dzieci) w stosunku do tego dziecka (lub ze względu na nie)¹. Ojcem jest mężczyzna, który miał biologiczny udział w poczęciu dziecka. Ojcostwem jest fakt, że ktoś jest ojcem dziecka (dzieci)². Na płaszczyźnie prawnej, ojcostwo jest zdarzeniem prawnym, rodzącym skutki określone prawem. Podstawowym założeniem jest przy tym, że ojcostwo powinno odpowiadać rzeczywistości biologicznej³.

Obowiązek prawny dotyczy dwóch stron – uprawnionego i zobowiązanego. Istnienie obowiązku daje uprawnionemu możliwość domagania się (przy pomocy organów pań-

stwowych) jego wykonania a na zobowiązanego nakłada konieczność jego spełnienia. Obowiązek musi wynikać z przepisów prawa i może być pozytywny – polega na czynieniu czegoś (działaniu) lub negatywny – polega na powstrzymaniu się od określonego działania (zaniechaniu)⁴.

Pojęcie „prawo” może być używane w rozmaitych znaczeniach, zarówno w języku potocznym jak i naukowym. Najogólniej, pod terminem „prawo” rozumiemy zbiór norm postępowania zabezpieczonych przymusem państwowym⁵. „Prawo” może wskazywać: na relację człowieka do rzeczy, którą dysponuje lub która leży w zasięgu jego dyspozycji; na moralną możliwość czynienia lub posiadania czegoś; na zespół norm lub reguł prawnych; na naukę prawa⁶. W niniejszych rozważaniach, terminu „prawo” używał będę na określenie norm lub reguł prawnych, na podstawie których ojciec ma możliwość czynienia

¹ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1995, t. 2, s. 477; S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1989, s. 501.

² Tamże, s. 501.

³ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2006, 232-233.

⁴ E. Smoktunowicz, C. Kosikowski (red.), *Wielka Encyklopedia Prawa*, Białystok – Warszawa 2000, s. 528

⁵ Tamże, s. 727.

dobra dziecku, ale też możliwość domagania się od dziecka świadczenia dobra na swoją rzecz. Ze swej istoty bowiem prawo gwarantuje dobro interpersonalne, to jest osoby działającej i osób innych, których owo działanie dotyczy⁷.

Spośród aktów prawnych, których przepisy regulują prawa i obowiązki ojca, tytułem przykładu wymienię: Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej⁸, Kodeks postępowania cywilnego⁹, Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹⁰, prawo o aktach stanu cywilnego¹¹ a także liczne konwencje międzynarodowe¹². Aktem prawnym, w praktyce mającym najszersze zastosowanie, jest Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹³. Reguluje on niemajątkowe i majątkowe stosunki między małżonkami, między rodzicami i dziećmi oraz stosunki z zakresu opieki i kurateli. Nie ma w nim

specjalnie wyodrębnionej części, która dotyczyłaby wyłącznie praw i obowiązków ojca albo praw i obowiązków rodziców.

1. PRAWNY STOSUNEK OJCOSTWA

Podstawowym prawem mężczyzny, jest to, aby jego ojcostwo miało charakter stosunku prawnego. Ażeby ojcostwo było zdarzeniem prawnym, które rodzi skutki określone prawem, muszą zostać spełnione ustawowe przesłanki. Pierwszorzędne znaczenie ma tu założenie, że gdy dziecko urodziło się w czasie trwania małżeństwa albo przed upływem trzystu dni od jego ustania lub unieważnienia, domniemywa się, że pochodzi ono od męża matki (art. 62 § 1 k.r.o.)¹⁴. Ustawodawca nie ustala kto w rzeczywistości jest ojcem biologicznym dziecka, ale z samego faktu istnienia małżeństwa wywodzi domniemanie prawne¹⁵

⁶ M. A. Krąpiec, *Człowiek i prawo naturalne*, Lublin 2009, s. 32.

⁷ Tamże, s. 34. Definicja sformułowana przez Celsusa a przytoczona przez Justyniana w *Digesta Iustyniani* I, 1, wskazuje, że prawo ma na celu dobro i wyraża to paremią – *Ius est ars boni et aequi* (Prawo jest sztuką tego co dobre i słuszne).

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm., dalej jako: Konstytucja RP.

⁹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm., dalej jako: k.p.c.

¹⁰ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. Nr 9, poz. 60.

¹¹ Ustawa z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jedn. Dz. U. z 2004 r., Nr 161, poz. 1688 z późn. zm., dalej jako: p.a.s.c.

¹² Europejska Konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego sporządzona w Strasburgu dnia 15 października 1975 r., Dz. U. z 1999 r., Nr 79, poz. 889, dalej jako: Europejska Konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego; Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526 z późn. zm., dalej jako: Konwencja o prawach dziecka.

¹³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm., dalej jako: k.r.o.

¹⁴ Wyraża to, znana już w starożytnym Rzymie, łacińska premia – *Mater semper certa est, pater quem nuptiae demonstrat* (Matka jest zawsze pewna, ojcem ten na kogo wskazuje małżeństwo).

¹⁵ Domniemanie prawne wiąże sąd (por. art. 234 k.p.c.). Domniemanie prawne wynika z przepisów prawa materialnego, a jego istota polega na tym, że z mocy szczególnego przepisu ustawy dowód określonego w

pochodzenia dziecka od męża matki. *Ratio legis* takiego ujęcia wyraża się w założeniu, że małżonkowie w czasie trwania małżeństwa, choćby w „ostatniej jego dobie”, obcowali ze sobą cielesnie, skutkiem czego zostało poczęte dziecko¹⁶.

Domniemanie ojcostwa męża matki może być obalone na skutek powództwa o zaprzeczenie ojcostwa (art. 62 § 3 k.r.o.). Mąż matki może je wytoczyć w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o urodzeniu dziecka przez żonę, nie później jednak niż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności (art. 63 in. k.r.o.). Termin sześciomiesięczny ma charakter terminu prekluzyjnego (zawitego) prawa materialnego¹⁷. Powództwo takie jest prawem męża, który może zaprzeczyć swemu ojcostwu przez wykazanie, że nie jest ojcem dziecka (art. 67 k.r.o.)¹⁸. Prawomocny wyrok uwzględniający powództwo o zaprzeczenie ojcostwa męża matki stwierdza ze skutkiem

wstecznym (*ex tunc*), że nigdy nie istniał stosunek prawnorodzinny pokrewieństwa między mężem matki i jej dzieckiem¹⁹.

Jeśli nie zachodzi domniemanie, że ojcem dziecka jest mąż jego matki, albo gdy domniemanie takie zostało obalone, ustalenie ojcostwa może nastąpić przez uznanie ojcostwa (art. 72 § 1 k.r.o.)²⁰. Prawo uznania ojcostwa mężczyzna realizuje oświadczając przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, że jest ojcem dziecka. Koniecznym warunkiem jest potwierdzenie przez matkę dziecka oświadczenia mężczyzny, że właśnie on jest ojcem dziecka. (art. 73 § 1 k.r.o.). Uznanie ojcostwa może nastąpić przed sądem opiekuńczym a za granicą przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula, jeżeli uznanie dotyczy dziecka, którego oboje rodzice albo jedno z nich są obywatelami polskimi (art. 73 § 4 k.r.o.). W razie niebezpieczeństwa grożącego życiu matki dziecka lub

tym przepisie faktu zastępuje dowód faktu, z którego dana osoba wywodzi skutki prawne albo bezpośrednio dowód istnienia określonego prawa, stosunku prawnego lub jego istotnego elementu. Domniemania mogą być proste (zwykłe), które dopuszczają dowód na przeciwieństwo oraz domniemania niezbite, które taki dowód wyłączają. Por. T. Ereciński, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2002, s. 499.

¹⁶ Por. Cz. Galek, *Dziecko w rodzinie dysfunkcyjnej*, [w:] K. Gryźnia (red.), *Małżeństwo i rodzina w życiu i rozwoju człowieka*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2009, s. 151-168.

¹⁷ Orz. Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1963 r., 2 CR 87/62, Biul. SN 1964, nr 8-9, poz. 2.

¹⁸ Zaprzeczenie ojcostwa nie jest dopuszczalne, jeżeli dziecko zostało poczęte w następstwie zabiegu medycznego, na który mąż matki wyraził zgodę (art. 68 k.r.o.). Także sądowe ustalenie ojcostwa (art. 84 k.r.o.), dochodzenie ojcostwa dawcy nasienia, którym jest osoba anonimowa, należy wykluczyć „(...) z uwagi na interes dziecka urodzonego w wyniku sztucznej inseminacji nasieniem pochodzącym od innego mężczyzny aniżeli mąż matki. W przypadku bowiem obalenia domniemania jego pochodzenia od męża matki pozostawałoby ono praktycznie bez ojca, ponieważ już choćby z powodu pełnej anonimowości dawcy nasienia nie można by ustalić rzeczywistego ojcostwa. Dawca nasienia nie ma zresztą zamiaru nawiązania prawnego stosunku ojcostwa, lecz jedynie pozostawia je do dyspozycji służby zdrowia. Przyjęta wykładnia uwzględnia też interes rodziny, do powstania, której przyczyniła się decyzja małżonków <co do sztucznej inseminacji>”. Por. uchw. składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1983 r., III CZP 35/83, OSNCP 1984, nr 6, 1, poz. 86, OSPiKA 1985, nr 1, poz. 1.

¹⁹ K. Piasecki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 648.

²⁰ Stosownie do art. 3 Europejskiej Konwencji o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego, pochodzenie dziecka pozamałżeńskiego od ojca może być stwierdzone lub ustalone na podstawie dobrowolnego uznania lub orzeczenia sądu.

mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może zostać zaprotokołowane przez notariusza albo złożone do protokołu wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy (art. 74 § 1 k.r.o.). Ojcostwo może być uznane także przed urodzeniem się dziecka już poczętego (art. 75 § 1 k.r.o.). Uznanie ojcostwa nie może nastąpić po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności (art. 76 § 1 k.r.o.). Oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może złożyć osoba, która ukończyła szesnaście lat i nie istnieją podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia (art. 77 § 1 k.r.o.).

Uznanie ojcostwa opiera się na zgodnym oświadczeniu mężczyzny, od którego dziecko pochodzi w sensie genetycznym, i matki dziecka. Oświadczenie mężczyzny, że jest ojcem dziecka zawiera w sobie: element woli (*intentio*) oraz przyznanie faktu rzeczywistego ojcostwa, co wcale nie musi wskazywać na istnienie biologicznego ojcostwa. Ważne jest wewnętrzne przekonanie mężczyzny, że jest ojcem dziecka. Oświadczenie nie jest poprzedzone żadną procedurą o charakterze dowodowym, która miałaby wyjaśnić związek genetyczny między uznającym ojcostwo a dzieckiem uznanym. Uznanie ojcostwa powinno jednak opierać się na rzeczywistym stosunku biologicznym i ma charakter deklaracyjny. Czynność taka wywołuje skutki prawne nie tylko między uznającym a uznanym (*inter partes*), lecz w stosunku do wszystkich (*erga omnes*)²¹.

Mężczyzna, który uznał ojcostwo, ma prawo wytoczyć powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania (ojcostwa) w ter-

minie sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się, że dziecko od niego nie pochodzi (art. 78 § 1 k.r.o.). Rozwiązanie takie jest wyrazem kompromisu, między zasadą ustalenia ojcostwa zgodnie z „prawdą genetyczną” a zasadą ochrony „dobra dziecka”, przez stabilizację ustalonego stanu cywilnego. Termin sześciomiesięczny na podjęcie decyzji przez mężczyznę, który uznał ojcostwo, jest wystarczający i jest stosowany w różnych przypadkach kwestionowania pochodzenia dziecka od rodziców. Ważne jest to, że bieg tego terminu, rozpoczyna się od powzięcia przez mężczyznę, który uznał ojcostwo, wiadomości, że nie jest ojcem biologicznym, nie zaś od innego zdarzenia²². Po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności, jak też po śmierci dziecka, mężczyzna nie może domagać się ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa (art. 80 k.r.o. i art. 83 § 1 k.r.o.).

Możliwe jest też ustalenie prawnego stosunku ojcostwa na mocy orzeczenia sądu (art. 72 § 1 k.r.o.). Domniemany ojciec dziecka ma prawo wystąpić do sądu z powództwem o ustalenie ojcostwa przeciwko dziecku i matce. Nie może wystąpić z takim żądaniem po śmierci dziecka lub po osiągnięciu przez nie pełnoletności (art. 84 k.r.o.). Jak wynika z praktyki, sądowe ustalenie ojcostwa może być nie tylko prawem, o które można się starać, ale i obowiązkiem, przed którym ktoś niejednokrotnie ucieka²³.

Inną możliwością nawiązania prawnego stosunku ojcostwa jest przysposobienie pełne (*adoptio plena*). Przez przysposobienie powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek, jak między rodzicami a dziećmi (art. 121 § 1 k.r.o.).

²¹ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 680-681, 686.

²² K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 691.

²³ Por. Cz. Galek, *Dziecko w rodzinie dysfunkcyjnej*, [w:] K. Gryżenia (red.), *Matżeństwo i rodzina w życiu i rozwoju człowieka*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2009, s. 151-168.

Między stronami tego stosunku powstają takie same prawa i obowiązki, jakie istnieją między dzieckiem a jego naturalnymi rodzicami. Przyniesiony nawiązuje prawne relacje z rodziną przysposabiającego²⁴. Możliwe jest też przysposobienie niepełne (*adoptio minus plena*), które skutkuje powstaniem stosunku prawnego tylko między przysposabiającym a przysposobionym (art. 124 § 1 k.r.o.). Przyniesiony nie zostaje w pełni włączony do rodziny przysposabiającego i nie nawiązuje prawnych relacji z jego rodziną²⁵.

Mężczyzna ma prawo, aby dokumenty urzędowe odzwierciedlały prawny stosunek ojcostwa. Dokumentem urzędowym potwierdzającym prawny stosunek ojcostwa, gdzie widnieje imię i nazwisko ojca, jest akt urodzenia dziecka. Taki akt stanu cywilnego ma charakter deklaratoryjny (stwierdzający stan prawny), a nie konstytutywny (tworzący). Akty stanu cywilnego stanowią bowiem jedynie rejestrację zdarzeń²⁶. Zgodnie z prawem o aktach stanu cywilnego urodzenie dziecka należy zgłosić w ciągu 14 dni od urodzenia (art. 38 § 1 p.a.s.c.). Prawo zobowiązuje do tego m. in. ojca dziecka (art. 39 p.a.s.c.)²⁷.

Prawny stosunek ojcostwa ma wpływ na ukształtowanie jednego z elementów stanu cywilnego a mianowicie nazwiska dziecka. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich

i Politycznych w art. 24 ust. 2 wskazuje na konieczność zarejestrowania każdego urodzenia oraz na prawo każdego dziecka do nazwiska²⁸. Jeśli dziecko urodziło się w małżeństwie – rodzice mogą nadać mu nazwisko samego ojca lub matki, ale też dwuczłonowe ojca i matki, a najczęściej będzie to nazwisko noszone przez oboje małżonków (art. 88 § 1 k.r.o.). Jeżeli mężczyzna uznał ojcostwo, wówczas rodzice mogą nadać mu nazwisko samego ojca lub matki, ale też dwuczłonowe - ojca i matki (art. 89 § 1 k.r.o.). W razie sądowego ustalenia ojcostwa sąd nadaje dziecku nazwisko i też może być to nazwisko ojca (art. 89 § 2 k.r.o.).

2. WŁADZA RODZICIELSKA

Bardzo ważnym atrybutem praw i obowiązków ojca jest władza rodzicielska (art. 92 k.r.o.). Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie definiuje „władzy rodzicielskiej”. Analiza przepisów (art. 95 § 1 k.r.o., art. 96 k.r.o., art. 98 § 1 k.r.o.) daje podstawę do przyjęcia, że władza rodzicielska jest to ogół obowiązków spoczywających na rodzicach i praw przysługujących im wobec dziecka, w celu należytego wykonywania pieczy nad jego osobą i majątkiem²⁹. Z uchwały Sądu Najwyższego wynika, że władza rodzicielska to przede wszystkim zespół obowiązków rodziców względem dziecka. Obejmuje ona całokształt spraw dziecka, pieczę nad jego

²⁴ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 839.

²⁵ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 902. Nie przywołuję w tym miejscu art. 124¹ k.r.o. – przysposobienie nierozwiązywalne pełne (*adoptio plenissima*), a z uwagi na obszerność zagadnień nie podejmuję rozważań dotyczących poszczególnych rodzajów przysposobienia i ich wpływu na kształt praw i obowiązków ojca.

²⁶ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 643.

²⁷ Obok ojca, do zgłoszenia urodzenia dziecka zobowiązani są: matka, jeżeli jej stan zdrowia na to pozwala, inna osoba obecna przy porodzie, lekarz, położna lub zakład opieki zdrowotnej.

²⁸ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r., ratyfikowany przez Polskę dnia 3 marca 1977 r., Dz. U. Nr 38, poz. 167.

²⁹ H. Ciepła [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa 2001, s. 561.

³⁰ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNCP 1976, nr 9, poz. 184.

osobą, zarząd jego majątkiem, reprezentowanie go oraz nadawanie zasadniczego kierunku wychowaniu dziecka³⁰. Decydującym kryterium na podstawie, którego rozstrzyga się treść oraz wykonywanie władzy rodzicielskiej, jest dobro dziecka. Podstawowa zaś funkcja władzy rodzicielskiej – to taka, którą można określić jako ochronną³¹. Władza rodzicielska powstaje, gdy pochodzenie prawne dziecka jest ustalone. Ma to istotne znaczenie zwłaszcza przy sądowym ustalaniu ojcostwa. Zasadniczo, trwa ona od urodzenia do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności (art. 92 k.r.o.).

Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw (art. 95 § 1 k.r.o.). Rodzice mają prawo wymagać od dziecka posłuszeństwa oraz udzielać mu opinii i zaleceń formułowanych dla jego dobra (art. 95 § 2 k.r.o.). Spoczywa na nich obowiązek, aby władzę rodzicielską wykonywać tak jak wymaga tego dobro dziecka i interes społeczny (art. 95 § 3 k.r.o.). Powinnością rodziców jest wysłuchanie dziecka w ważniejszych sprawach dotyczących jego osoby lub majątku, jeżeli oczywiście rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień jego dojrzałości na to pozwala. W miarę możliwości rodzice powinni uwzględniać rozsądne życzenia dziecka (art. 95 § 4 k.r.o)³². W ujęciu ogólnym, relacji rodzice – dzieci towarzyszy wzajemne prawo i obo-

wiązek, okazywania szacunku na zasadzie racjonalnego partnerstwa. Wymagania te dotyczą generalnie wszystkich rodziców, niezależnie od tego czy pozostają ze sobą w związku małżeńskim³³.

Rodzice powinni tak sprawować władzę rodzicielską, aby była ona zgodna z dobrem dziecka, tzn., aby poczynania rodziców były zgodne z interesem dziecka. Należy go oceniać obiektywnie, z uwzględnieniem wieku dziecka, jego stanu zdrowia, uzdolnień, cech charakterologicznych, właściwości rodziny i środowiska. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy wypowiedział się, że „interes rodziców musi zejść na dalszy plan wtedy, gdy w żadnym razie nie da się pogodzić z uzasadnionym interesem dziecka”³⁴.

Obowiązkiem rodziców jest troska o duchowy i fizyczny rozwój dziecka oraz należyte przygotowanie go do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień (art. 96 § 1 k.r.o.)³⁵. Ustawodawca nie sprecyzował czym jest wychowanie, ale określił jego cel jako należyte przygotowanie dziecka do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień. W ramach wychowania fizycznego rodzice powinni zadbać o zdrowie i życie dziecka, jego pełną sprawność fizyczną. Duchowe wychowanie obejmuje wpajanie dziecku zasad moralnych i współzycia społecznego, kształtowanie prawego charakteru, wyrabianie w dziecku sumienności, pracowitości i poczucia obowiązku, miłości do ojczyzny, nawyku poszanowania cudzej własności,

³¹ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 736.

³² Obowiązek wysłuchania dziecka wiąże się też z art. 72 ust. 3 Konstytucji RP, który nakazuje osobom odpowiedzialnym za dziecko wysłuchanie go w toku ustalania jego praw.

³³ Por. Cz. Galek, *Antropologiczne podstawy wychowania w twórczości Bolesława Prusa*, [w:] A. Balicki, T. Guz, W. Lis (red.), *Szkoła, edukacja i wychowanie*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 383-405.

³⁴ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNCP 1976, nr 9, poz. 184.

³⁵ Konwencja o prawach dziecka nakłada na rodziców odpowiedzialność za jego rozwój i wychowanie (art. 18) oraz powierza wychowanie i kierowanie dzieckiem (art. 5).

zapewnieniu dziecku odpowiedniego do jego uzdolnień wykształcenia i przygotowania do pracy zawodowej. Szczególne znaczenie w dziele wychowania dzieci ma oddziaływanie osobowości rodziców i ich osobisty przykład. Rodzice powinni być dla dziecka najwyższym autorytetem. Powinni wykazywać wobec niego największe zainteresowanie, oddanie i poświęcenie, udzielać mu wskazówek, rad i pomocy. Ochrona dziecka przed niebezpieczeństwem obejmuje zarówno niebezpieczeństwo fizyczne jak i duchowe, bez względu na źródło zagrożenia³⁶.

Każde z rodziców jest obowiązane i uprawnione zarazem do wykonywania władzy rodzicielskiej osobiście i indywidualnie (art. 97 § 1 k.r.o.). Wykonywanie władzy rodzicielskiej oznacza, że rodzice osobiście zajmują się sprawami dziecka. Chodzi tu o wykonywanie wszystkich obowiązków, dzięki którym dziecko będzie wychowywane w sposób zapewniający jego prawidłowy rozwój. Nawet jeśli rodzice korzystają z pomocy innej osoby (opiekunki, guwernantki, czy zakładu) to także muszą sprawować ogólny nadzór nad tym, jak w ich zastępstwie władza rodzicielska na co dzień jest wykonywana. Władza rodzicielska nadal należy do nich, a nie do osoby, która ich zastępuje. W świetle prawa o istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie (art. 97 § 2 k.r.o.) a żadne z rodziców nie ma pozycji „głowy rodziny”³⁷. Nie ma ustawowej definicji czym są „istotne sprawy dziecka”. Wydaje się, że należy przez nie rozumieć kwestie wychodzące poza zakres spraw życia codziennego czy bieżącego procesu wychowawczego,

takie jak np. wybór szkoły, poddanie się ryzykownym zabiegom medycznym, zmiana miejsca pobytu dziecka³⁸.

Rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Każde z nich ma prawo działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka (art. 98 § 1 k.r.o.). Dziecko małoletnie nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych lub zdolność ta jest ograniczona. W związku z tym rodzice, jako przedstawiciele ustawowi, dokonują czynności prawnych w imieniu dziecka i ze skutkiem bezpośrednio dla dziecka (art. 95 § 2 kodeksu cywilnego³⁹).

Interesy majątkowe małoletniego dziecka wymagają ochrony, do której powołani są rodzice sprawujący władzę rodzicielską. Zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską obowiązani są sprawować z należytą starannością (art. 101 § 1 k.r.o.). Ochrona ta dotyczy wszelkich składników majątkowych, z których korzystanie ma wpływ na rozwój osobowości dziecka. Majątkiem są aktywa i pasywa. Zarząd to dbałość i troska o ten majątek. To uprawnienie a zarazem obowiązek rodziców jest elementem władzy rodzicielskiej. Rodzice nie mogą się go zrzec ani też przenieść na inne osoby, choć mogą korzystać z pomocy lub zastępstwa innych osób⁴⁰. Czynnościom podejmowanym przez rodziców w zakresie zarządu majątkiem dziecka powinno zawsze przyświecać dobro małoletniego.

3. KONTAKTY Z DZIECKIEM.

Niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów.

³⁶ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 751 – 754.

³⁷ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 762.

³⁸ J. Ignaczewski, *Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, Warszawa 2010, s. 54 – 55.

³⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

⁴⁰ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 782.

Obejmują one w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej (art. 113 k.r.o.)⁴¹.

Prawo do kontaktów z dzieckiem jest niezależne od władzy rodzicielskiej i nie należy do sprawowania władzy rodzicielskiej⁴². Dał temu wyraz Sąd Najwyższy stwierdzając, że nieprzyznanie ojcu dziecka władzy rodzicielskiej w wyroku ustalającym ojcostwo nie wyłącza jego prawa do osobistej styczności z dzieckiem⁴³. Zaspokajanie naturalnej i podstawowej potrzeby dziecka styczności z rodzicami stanowi element starań rodziców o sprawę dziecka. Przez utrzymywanie relacji z dzieckiem rodzice zapewniają mu poczucie bezpieczeństwa oraz uczestniczą w jego wychowaniu. Codzienne, osobiste kontakty z dzieckiem pozwalają rodzicom poznać potrzeby dziecka, a w konsekwencji należycie się o nie troszczyć i je wychować⁴⁴. Najpełniejsza realizacja prawa do kontaktów z dzieckiem jest najbardziej zbieżna z jego dobrem⁴⁵, dlatego prawem i obowiązkiem ojca jest utrzy-

mywanie i pielęgnowanie kontaktów z nim. Często kontakty są utrudniane lub wręcz niemożliwe w sytuacji, gdy rodzice dziecka nie mieszkają razem i nie mają ze sobą poprawnych relacji. Wielokrotnie rodzic z którym dziecko stale przebywa, celowo utrudnia te kontakty drugiemu z rodziców.

4. OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY.

Z punktu widzenia praktyki sądowej, od ojca na rzecz dzieci, najczęściej egzekwowany jest obowiązek alimentacyjny. Polega on na dostarczaniu środków utrzymania, a w miarę potrzeby środków wychowania i obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo (art. 128 k.r.o.). Pokrewieństwo oznacza istnienie stosunku opartego na pochodzeniu od wspólnego przodka. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego obowiązek alimentacyjny wynika z pokrewieństwa albo więzów prawnych, z którymi ustawodawca wiąże jego istnienie⁴⁶.

„Dostarczanie środków utrzymania” to zaspokajanie normalnych, bieżących potrzeb uprawnionego w postaci: pożywienia, ubrania, mieszkania, opału, niezbędnych przedmiotów umożliwiających przebywanie w środowisku i rodzinie itp. „Dostarczanie środków wychowania” obejmuje po-

⁴¹ Także Konwencja o prawach dziecka (art. 9 i 10) formułuje prawo dzieci do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców. Jeśli rodzice przebywają w różnych państwach, mają prawo do utrzymywania kontaktów regularnych, z wyjątkiem okoliczności nadzwyczajnych. Zasada 6 rekomendacji nr R (84) w sprawie władzy rodzicielskiej z dnia 28 lutego 1984 r., przyjętej przez Komitet Ministrów Rady Europy, zapewnia rodzicowi niewychowującemu dziecka prawo do utrzymywania z nim kontaktów osobistych, z wyjątkiem sytuacji, w których kontakty te poważnie szkodzą interesom dziecka.

⁴² Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, nr 5, poz. 77.

⁴³ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 września 1983 r., III CZP 46/83, OSNCP 1984, nr 4, poz. 4.

⁴⁴ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 834.

⁴⁵ J. Ignaczewski, *Władza...*, s. 211.

⁴⁶ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej i Administracyjnej Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNCP 1988, nr 4, poz. 42.

winność starań o zdrowie uprawnionego, o jego rozwój fizyczny i umysłowy, stworzenie możliwości zdobycia wykształcenia, zapewnienie dostępu do dóbr kultury⁴⁷.

Rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba, że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania (art. 133 § 1 k.r.o.). Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy: „w normalnie funkcjonującej rodzinie działania obojga małżonków polegają na jednoczesnym wykonywaniu obowiązku zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych dziecka (art. 133 § 1 k.r.o.), jak też na osobistych staraniach o jego wychowanie (art. 135 § 2 k.r.o.). Następuje wówczas jedność dwóch sfer świadczeń majątkowych i osobistych. Prawidłowy przebieg procesu wychowawczego, polegającego na oddziaływaniu na osobowość dziecka i zapewnieniu mu odpowiedniego wykształcenia oraz zdobycia zawodu odpowiadającego jego zdolnościom i zamiłowaniom, uzależniony jest zarówno od zapewnienia środków utrzymania, jak i od osobistego starania o wychowanie dziecka. Dlatego ustawodawca uznał, że obowiązek alimentacyjny może polegać także na osobistych staraniach o utrzymanie i wychowanie dziecka. Taka forma spełniania obowiązku alimentacyjnego dotyczyć będzie sytuacji, gdy matka dziecka przebywa na urlopie wychowawczym w celu zapewnienia dziecku opieki albo gdy z uwagi na stan zdrowia dziecka zmuszona była przerwać pracę i zająć się jego wychowaniem”⁴⁸.

Ojciec lub matka mogą wykonywać swój obowiązek alimentacyjny wobec dziecka

w całości lub w części przez osobiste starania o jego utrzymanie lub wychowanie (art. 135 § 2 k.r.o.). Okoliczności konkretnego stanu faktycznego stanowią podstawę do oceny, czy osobiste starania wyczerpują obowiązek alimentacyjny zobowiązanego w całości, czy tylko w części. Zależać to będzie w głównej mierze od tego jak dalece dziecko absorbuje wychowawczo jedno z rodziców, co pozostaje w ścisłym związku z wiekiem dziecka i jego stanem zdrowia. Pozwala to przyjąć, że w określonych sytuacjach życiowych małżonkowie mogą dzielić obowiązki. Ich doniosłość i równie ważna niezbędność sprawia, że jedno z małżonków (rodziców) może w zupełności wypełnić swój obowiązek alimentacyjny poświęcając się potrzebom wychowawczym dziecka, drugie natomiast skieruje swój wysiłek na zdobywanie środków materialnych⁴⁹.

Trudna sytuacja materialna rodziców nie zwalnia ich od obowiązku świadczenia na potrzeby dzieci. Zmuszeni są zatem dzielić się z dziećmi nawet bardzo szczupłymi dochodami, a w sytuacjach skrajnych sprostać obowiązkowi alimentacyjnemu będzie wymagać poświęcenia części składników majątkowych⁵⁰. Osiągnięcie pełnoletności przez uprawnionego samo przez się nie wyłącza obowiązku alimentacyjnego. Z istoty obowiązku alimentacyjnego wynika, że ustaje on dopiero wówczas, gdy dziecko osiągnie samodzielność życiową, co z reguły łączy się z możliwością podjęcia pracy zarobkowej. Możliwość podjęcia pracy zarobkowej nie może być jednak rozważana w oderwaniu od osobistej i życiowej sytuacji uprawnionego. Jeśli kontynuuje on naukę, uczy się zawodu, uczęszcza na kurs

⁴⁷ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 929.

⁴⁸ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej i Administracyjnej Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNCP 1988, nr 4, poz. 42.

⁴⁹ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 985.

doskonalenia zawodowego, to za usprawiedliwione należy uznać dalsze alimentowanie go⁵¹. Dziecko mające zdolność samodzielnego utrzymania się nabywa prawo do alimentowania jeżeli znajduje się w niedostatku (art. 133 § 2 k.r.o.). Dziecko ma prawo domagać się alimentów od rodziców a ojciec i matka mają obowiązek dostarczyć mu środków utrzymania w sytuacji niedostatku. Niedostatkiem jest taki stan osoby uprawnionej do alimentacji, gdzie osoba, choćby posiadała środki utrzymania, to jednak nie może w pełni zaspokoić swoich usprawiedliwionych i koniecznych potrzeb życiowych⁵². Rodzice mogą uchylić się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka pełnoletniego, jeżeli są one połączone z nadmiernym dla nich uszczerbkiem lub jeżeli dziecko nie dokłada starań w celu uzyskania możliwości samodzielnego utrzymania się (art. 133 § 3 k.r.o.).

Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego (art. 135 § 1 k.r.o.). Przez „usprawiedliwione potrzeby uprawnionego” należy rozumieć potrzeby, których zaspokojenie zapewni mu – odpowiedni do jego wieku i uzdolnień – prawidłowy rozwój fizyczny i duchowy. O usprawiedliwionych potrzebach uprawnionego do alimentacji decydują okoliczności konkretnego przypadku, co nadaje tym potrzebom wymiar indywidualny⁵³.

Górną granicą świadczeń alimentacyjnych są zarobkowe i majątkowe możli-

wości zobowiązanego, chociażby nawet w tych ramach nie znajdowały pokrycia wszystkie usprawiedliwione potrzeby uprawnionego do alimentacji⁵⁴. Możliwości majątkowe i zarobkowe zobowiązanego określają zarobki i dochody, jakie uzyskiwałby przy pełnym wykorzystaniu swych sił fizycznych i zdolności umysłowych, nie zaś rzeczywiste zarobki i dochody. Dzieci mają prawo do równej z rodzicami stopy życiowej, niezależnie od tego czy żyją z nimi wspólnie czy oddzielnie. Dopuszczalna jest każda postać świadczeń alimentacyjnych, mogą to być świadczenia pieniężne lub w naturze; jej wybór powinien odpowiadać celowi, jakiemu obowiązek ten służy i uwzględniać okoliczności każdego konkretnego przypadku⁵⁵.

Ustawodawca przewidział też sytuacje, w których ojciec nie będący mężem matki obowiązany jest przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem (art. 141 § 1 k.r.o.). Jeśli ojcostwo mężczyzny nie będącego mężem matki zostało uwiarygodnione, matka może żądać, ażeby mężczyzna ten jeszcze przed urodzeniem się dziecka wyłożył odpowiednią sumę pieniężną na koszty utrzymania dziecka przez pierwsze trzy miesiące po urodzeniu (art. 142 k.r.o.). W sytuacji, gdy odpowiada to zasadom współżycia społecznego dziecko może żądać od męża swojej matki, nie będącego jego ojcem świadczeń alimentacyjnych (art. 144 § 1 k.r.o.).

⁵⁰ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 965.

⁵¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1998 r., I CKN 499/97, Lex Polonica nr 346264.

⁵² K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 977; orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 29 września 1958 r., 2 Cr 817/57, OSPiKA 1959, nr 11, poz. 294; orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 1999 r., III CKN 826/98, niepubl.

⁵³ K. Piasecki, *Kodeks...*, s. 977-979.

⁵⁴ Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1972 r., III CRN 470/71, Inf. Pr. 1972, nr 1-2, poz. 15.

⁵⁵ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej i Administracyjnej Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNCP 1988, nr 4, poz. 42.

Gdy chodzi o alimentacyjne uprawnienia ojca, to może on żądać od dziecka wsparcia (art. 87 k.r.o.), także materialnego. Jeśli dziecko mieszka u rodziców i ma dochody z własnej pracy powinno przyczynić się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny. A gdy pozostaje ono na utrzymaniu rodziców to ma obowiązek pomagać im we wspólnym gospodarstwie (art. 91 k.r.o.). Ojciec i matka mają prawo domagać się od dziecka spełnienia tych obowiązków. Wobec rodziców, którzy znajdują się w niedostatku może zaktualizować się obowiązek świadczeń alimentacyjnych ze strony dzieci (art. 133 § 2 k.r.o. w zw. z art. 128 k.r.o.). Ojciec lub matka będący w niedostatku mają prawo domagać się alimentów od dzieci, które są obowiązane dostarczyć im środków utrzymania. Również mąż matki dziecka, nie będący jego ojcem, może żądać od dziecka świadczeń alimentacyjnych, jeżeli przyczynił się do wychowania i utrzymania dziecka, a jego żądanie odpowiada zasadom współżycia społecznego (art. 144 § 2 k.r.o.).

Zobowiązany do alimentacji może uchylić się od wykonania obowiązku alimentacyjnego względem uprawnionego, jeżeli żądanie alimentów jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Uprawnienie to przysługuje zarówno rodzicom jak i dzieciom. Jednakże rodzice małoletniego dziecka nie są objęci tym uprawnieniem (art. 144 k.r.o.). Uporczywe uchylanie się od spełniania obowiązku alimentacyjnego przez zobowiązanego jest przestępstwem i podlega karze (art. 209 kodeksu karnego⁵⁶).

ZAKOŃCZENIE

Poszczególne prawa i obowiązki ojca znajdują się w wielu aktach prawnych. W polskim porządku prawnym nie ma ścisłego katalogu praw i obowiązków ojca. Ustawodawca nie stworzył ich zamkniętej listy (*numerus clausus*). Wymieniając je często posługuje się klauzulami generalnymi, pojęciami konwencjonalnymi, technicznymi, nieostrymi, ocennymi⁵⁷. Terminy takie jak „usprawiedliwione potrzeby uprawnionego”, „zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego”, „duchowy rozwój”, „dobro rodziny” czy nawet „rodzina”⁵⁸ nie są zdefiniowane, mogą być różnie pojmowane i interpretowane. Dlatego próby wyjaśnienia tych pojęć i stworzenia definicji, podejmuje nauka prawa a w praktyce orzecznictwo sądów.

Wachlarz praw i obowiązków ojca, zależny jest od tego czy ktoś zostaje ojcem „w małżeństwie”, czy też będzie ojcem dziecka „pozamałżeńskiego” na skutek uznania ojcostwa lub sądowego ustalenia ojcostwa. Warto zwrócić uwagę, że obok praw i obowiązków naturalnie związanych z ojcem (np. prawo męża matki dziecka do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa – art. 63 k.r.o., czy obowiązek przyczyniania się ojca nie będącego mężem matki do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem – art. 141 k.r.o.) większość z nich dotyczy obojga rodziców (np. obowiązek alimentacyjny – art. 128 k.r.o., władza rodzicielska – art. 92 k.r.o.). Przy konstruowaniu praw i obowiązków ojca i matki, ustawodawca kierował się inten-

⁵⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

⁵⁷ L. Leszczyński, *Pojęcie klauzuli generalnej*, „Annales UMCS. Sectio G” 1991, vol. XXXVIII, t. 12, s. 156-171.

⁵⁸ Rodzina nie jest pojęciem zdefiniowanym w rodzinnym prawie polskim. Przepisy k.r.o. pozwalają na przyjęcie, że przez rodzinę należy rozumieć małżeństwo oraz wspólne dzieci małżonków. W literaturze sporne jest czy w skład rodziny wchodzi także pasierbowie pozostający we wspólnym gospodarstwie domowym z rodzicem oraz z ojczymem lub macochą. Szerokie pojęcie rodziny występuje w aktach prawnych dotyczących spraw socjalnych. Por. E. Smoktunowicz, C. Kosikowski (red.), *Wielka Encyklopedia...*, s. 865.

cją, aby oboje rodzice razem uczestniczyli w procesie wychowania dziecka, kierując się jego dobrem.

Liczne prawa i obowiązki ojca, znajdujące się w wielu aktach prawa stanowionego w kraju i za granicą, mieszczą się w uniwersalnym prawie zawartym w Dekalogu – „Czcij ojca swego i matkę swoją” oraz „Kochaj bliźniego swego jak siebie samego”. Analizując przedmiotowe zagadnienie od strony teoretycznej, jak też czerpiąc z doświadczenia praktycznego, rodzi się konkluzja, że prawa i obowiązki ojca najpełniej realizują nie ci, którzy poznali je z aktów prawnych, ale ci, którzy w ich duchu zostali wychowani.

STRESZCZENIE

Prawa i obowiązki ojca znajdują się w wielu aktach prawnych. W polskim porządku prawnym nie ma ściśłego katalogu praw i obowiązków ojca. Wymieniając je ustawodawca często posługuje się pojęciami konwencjonalnymi i ocennymi. Terminy takie jak np. „usprawiedliwione potrzeby uprawnionego”, „zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego” „duchowy rozwój” nie są zdefiniowane, mogą być różnie pojmowane i interpretowane. Próby wyjaśnienia tych pojęć i stworzenia definicji, podejmuje nauka prawa a w praktyce orzecznictwo sądów.

Prawa i obowiązki ojca, zawarte w rozmaitych aktach prawa stanowionego, różnej rangi, zarówno krajowego jak i międzynarodowego, można streścić w krótkiej i uniwersalnej prawdzie płynącej z Dekalogu – „Czcij ojca swego i matkę swoją” oraz „Kochaj bliźniego swego jak siebie samego”. Analizując przedmiotowe zagadnienie od strony teoretycznej, jak też czerpiąc z doświadczenia praktycznego, rodzi się konkluzja, że prawa i obowiązki ojca

najpełniej realizują nie ci, którzy poznali je z aktów prawnych, ale ci, którzy w ich duchu zostali wychowani.

SUMMARY

The Rights and Duties of a Father in Polish Legislation

In the Polish legal order the legislator did not create a finite list of the rights and duties of a father. When listed, they are usually blanket clauses, conventional notions, evaluative. Terms such as “the justified needs of the entitled”, “spiritual development”, “in the interests of the family” or even the “the family” itself, are not defined, and they can be comprehended and interpreted in different ways. The attempts to explain these notions and create a definition are made by legal science and, in practice, by the judicial decisions of the courts.

The rights and duties of a father contained in different articles of the codified law at different levels, both domestic and international, can be summarised in form of a short and universal truth from the Decalogue – “Honour thy father and thy mother” and “Thou shalt love thy neighbour as thyself”. Analysing the subject at issue in theoretical terms and drawing from practical experience, the conclusion is made that the rights and obligations of a father are not fulfilled by those who know them from legal articles but by those who have been brought up in their spirit.

BIBLIOGRAFIA:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.

Europejska Konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego sporządzona w Strasburgu dnia 15 października 1975 r., Dz. U. z 1999 r., Nr 79, poz. 889.

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526 z późn. zm.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. Nr 9, poz. 60.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz. U. Nr 35, poz. 228 z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jedn. Dz. U. z 2004 r., Nr 161, poz. 1688 z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Dz. U. Nr 192, poz. 1378 oraz z 2008 r., Nr 134, poz. 850.

Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, nr 5, poz. 77.

Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNCP 1976, nr 9, poz. 184.

Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej i Administracyjnej Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNCP 1988, nr 4, poz. 42.

Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1983 r., III CZP 35/83, OSNCP 1984, nr 6, 1, poz. 86, OSPiKA 1985, nr 1, poz. 1.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 września 1983 r., III CZP 46/83, OSNCP 1984, nr 4, poz. 4.

Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 29 września 1958 r., 2 Cr 817/57, OSPiKA 1959, nr 11, poz. 294.

Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1963 r., 2 CR 87/62, Biul. SN 1964, nr 8-9, poz. 2.

Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1972 r., III CRN 470/71, Inf. Pr. 1972, nr 1-2, poz. 15.

Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1998 r., I CKN 499/97, Lex Polonica nr 346264.

Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 1999 r., III CKN 826/98, niepubl.

Ereciński T., *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2002.

Ignaczewski J., *Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, Warszawa 2010.

Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2006.

Krąpiec M. A., *Człowiek i prawo naturalne*, Lublin 2009.

Leszczyński L., *Pojęcie klauzuli generalnej*, „Annales UMCS. Sectio G” 1991, vol. XXXVIII, t.12.

Piasecki K., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2009.

Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z. (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1989.

Smoktunowicz E., Kosikowski C. (red.), *Wielka Encyklopedia Prawa*, Białystok – Warszawa 2000.

Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1995, t. 2.